

Liturgia online – http://www.liturgia.hu	
Szerző	Dolhai Lajos
Cím	A bűcsú intézménye a II. Vatikáni zsinat után
Megjelenés	Vigilia 65 (2000/5) 322-328
Tárgyszavak	Bűcsú

Dolhai Lajos

A bűcsú intézménye a II. vatikáni zsinat után

Megváltónk születésének 2000. jubileumi esztendeje különösen is alkalmasnak mutatkozik arra, hogy az Egyház tanítását alaposabban megismerjük a bűcsú intézményével kapcsolatban. Szükségünk is van erre, mert az elmúlt évtizedekben, - főként a reformációval kapcsolatos történelmi tanulmányok következtében - csak negatívumokat¹ hallottunk a "bűcsúkról". Sokak szerint nagyon nehéz a mai ember számára megérteni a bűcsút. Valóban nagy kérdés, hogy meg lehet-e valósítani az Egyház szándékát, hogy újra élővé tegyünk a bűcsút az emberek életében. Mégsem feledkezhetünk el arról, hogy a Szentévet meghirdető pápai bulla szerint " *a bűcsú a jubileumi események lényeges eleme.*"² Ezért a pápai bulla megújult szemléletmódban röviden összefoglalja az Egyház tanítását (9-10.p.), és mellékletében közli a jubileumi bűcsú elnyerésének lehetőségeit és szabályait.³

A szentév előtt (1999. szeptember) megjelent az Enchiridion Indulgentiarum, "A bűcsú kézikönyve" új kiadása. A Kézikönyv (Enchiridion) mostani, negyedik kiadásában egyedüli újdonság az, hogy a bűcsú lehetőségeit határozott szempontok szerint újracsoportosították. A valóságban nem csökkent a számuk, annak ellenére, hogy a felsorolás rövidebb lett. A bűcsúnyerés lehetőségei közé beiktattak egy új engedményt is: el lehet nyerni a bűcsút a hitről való nyilvános tanúságtétellel, amelyet valaki a mindennapi élet meghatározott körülményei között tesz. Az imaformulák száma jelentős mértékben megnövekedett az új kiadásban, különös tekintettel a keleti hagyományra.

"Régit és újat"

¹ vö. FRIEDENTHAL, Luther élete és kora, Gondolat 1977, 155-173.

² Incarnationis Mysterium 9.p.

³ i.m., 26-29.old.

A II. Vatikáni zsinat által megindított liturgikus megújulás keretében VI. Pál pápa 1967. január 1-én kiadta az *"Indulgentiarum doctrina"* apostoli rendelkezést⁴ a bűcsúk ügyének újrendezéséről. Ebben az apostoli rendelkezésben, hasonlóan a családtyához, aki "kincseiből újat és régít szed elő", újjárendezésről beszél, ugyanakkor az Anyaszentegyház évszázadok óta élő bűcsú-gyakorlatára és hagyományára utal: "A bűcsúval kapcsolatban olyan igazságról van szó, amit az Isten igéjével megvilágosított Egyház mindig hitt és amit a pápák és az apostolutód-püspökök mindig tanítottak és hirdettek, gyakorlati és elméleti vonatkozásban egyaránt." A reformációval kapcsolatban a tridenti zsinat foglalta össze az egyház bűcsúkra vonatkozó tanítását. A bűcsúkról szóló egyházi tanítás tehát végleges hittétel (DS 1835).

Ehhez hozzátehetjük, hogy az Egyháznak ez a tanítása nem volt "pusztába kiáltó szó", mert termékeny talajra hullott és életté vált a katolikus hívek életében. Az igaz, hogy a reformációval kapcsolatban negatív asszociációk is hozzákapcsolódtak a bűcsú intézményéhez, de ennek ellenére is a katolikus vallásossághoz az elmúlt évszázadokban hozzátartozott az a jószándék, hogy elnyerjük a bűcsújárásokhoz vagy az egyes imádságokhoz és jócselekedetekhez engedélyezett teljes vagy részleges bűcsúkat.

Az újabb időkben, főként a II. Vatikáni zsinat után azonban már egyre kevesebb szó esik a bűcsúkról, legfeljebb a halottak napi bűcsúnyerési lehetőséget szokták kihirdetni a lelkipásztorok, de a hívek arra se igen reagálnak. Igazat kell adnunk K. Rahnernek, aki már évtizedekkel ezelőtt azt mondta: "a bűcsú olyan igazság, amely egzisztenciálisan nem él a hívő köztudatban."⁵

Az Egyház azonban nem adta és nem adja fel a bűcsúk kegyelmi értékéről vallott tanítását, sőt azt akarja, hogy újra élő valóság legyen a keresztények életében. Ennek tanúja a zsinat után kiadott rendelkezés, az *"Indulgentiarum doctrina"* konstitúció, majd az egy év múlva kiadott "Bűcsúk kézikönyve" (*Enchiridion Indulgentiarum*).⁶ A továbbiakban elsősorban ezek ismertetését szeretnénk vázlatos áttekintésben megadni. A konstitúció mielőtt a bűcsú fogalmát meghatározná, annak dogmatikai és dogmatörténeti alapjait ismerteti. A teológiai fejtegetés után pedig 20 pontban összefoglalja a bűcsúra vonatkozó új szabályokat. Az *Enchiridion Indulgentiarum* két részből áll: első része az elvi, tanító rész, második része pedig a bűcsúval ellátott imádságok és gyakorlatok felsorolása.

A bűn következményeinek orvoslása

A bűcsú nem a bűnök bocsánata, és önmagában nem teszi igazzá az embert. A bűcsúkról szóló tanítás és az Egyház gyakorlata azonban szorosán kapcsolódik a bűnbocsánat szentségéhez. A legrövidebb meghatározás szerint: "a bűcsú a már

⁴ magyarul: in: Bűnbocsánat és Oltáriszentség, Bpest. SZIT 1976, 319-336.

⁵ RAHNER, K., Bemerkungen der Theologie des Ablasses, in Schrift. zur Theol., 2.k., Benziger 1955, 185.

⁶ magyarul: in Bűcsúk imakönyve, Bpest, SZIT 1984.

megbocsátott bűnök után visszamaradt ideig tartó büntetések elengedése. " Az új katekizmus szerint⁷ (1993) ezért, hogy megértsük az Egyház ezen gyakorlatát, látni kell, hogy a bűnnek kettős következménye van: elfordulás Istentől, sőt egyes esetekben az Istennel való kegyelmi közösség elvesztése és az evilági értékekhez való bűnös ragaszkodás . Mindkettő a bűn természetéből következik.

Hittétel, hogy Isten a bűnösséggel (reatus culpae) és az örök büntetés adósságával (reatus poenae aeternae) együtt nem mindig törli el az ideiglenes büntetések adósságát (DS 1712; 1715). A Szentírás történeti példákkal igazolja, hogy Isten a bűn megbocsátása után is szokott kiszabni ideigtartó büntetéseket. Így történt az ősszülők (Ter 3,15) esetében vagy Dávid király történetében (2 Sám 12,13). A bűnbánat szentségében mi is elnyerhetjük bűneink bocsánatát és az örök büntetés adósságát, de ezek után is megmarad az ún. ideigtartó büntetés, amelyért vagy itt a földön, vagy a túlvilágon kell szenvedések által elégtételt nyújtanunk. Isten végtelen irgalmassága azonban lehetővé teszi, hogy ezt az "adósságot" rendezzük önkéntesen vállalt vezeklésekkel. Elégtételt nyújthatunk Istennek a bűnbánat szentsége keretében, az elvállalt és teljesített penitencia elvégzésével (vö. a gyónás utáni elégtétel), egyénileg választott bűnbánati cselekedetekkel, és harmadszor búcsúnyerés által. Az elégtétel és a búcsú között az különbség, hogy az elégtétel esetében mi igyekszünk "jóvátenni" bűneinket, a búcsú esetében pedig az Egyház nagylelkűen segít a bűnbánó és vezeklő emberen. Az Egyház jóvoltából elbúcsúzhatunk (vö. a búcsú magyar elnevezése) az ideigtartó büntetésektől. Nemcsak az irgalmas Isten, hanem az Egyház, mint lelki-kegyelmi közösség is segít rajtunk.

Az Istennel létrejött kiengesztelődés ugyanis nem zárja ki, hogy a bűn bizonyos következményei visszamaradjanak, melyektől még tisztulni kell. Isten megbocsátja bűneinket, de ezzel még nem fejeződik teljesen lelki újjászületésünk. A bűnök következtében megjelenő "lelki sebek" csak lassan gyógyulnak be. Az ember lelki regenerálódása egy hosszú és összetett folyamat. Ebben segítségünkre siet az Egyház többek között a búcsú intézményével is. Ch. Böttingheimer szerint a búcsú teológiájában jelentős változás, hogy II. János Pál pápa szentévi bullájában már nem jogi szemléletmódban fogalmazódik meg, hanem a búcsú gyógyító jellegét emeli ki. A hagyományos teológiai megfogalmazás szerint a búcsú az ideigtartó büntetés elengedése. A mai ember számára nehezen érthető ez a meghatározás, mert nem nagyon érti, hogy miféle ideigtartó büntetésről van szó. Hiszen, ha Isten megbocsátotta bűneinket, akkor hogyan beszélhetünk ezekről az ideigtartó büntetésekről? Éppen ezért a pápai encilika és a mai teológia szívesebben beszél a bűn okozta lelki sebek begyógyulásáról.

A mai perszonalista szemléletű teológia szerint a nemcsak arra szolgál, hogy "elbúcsúzzunk" az ideigtartó büntetésektől, hanem abban is segít, hogy begyógyuljanak lelki sebeink, amit a bűn ejtett rajtunk.⁸ Ilyen károsodások a bűnöknek személyiségünkben visszamaradt nyomai (vö. Jn 8,34), bűnnek nem

⁷ KEK 1472

⁸ vö., Előd I., Katolikus Dogmatika, Budapest, 1978, 594.

mondható, de bűnből származó rossz szokások, stb. Egyházunk új katekizmusa szerint "minden bűn, még a legkisebb is, a teremtményekhez való rendetlen ragaszkodással jár, ami szükségessé teszi a tisztulást, akár itt a földön, akár a halál után, az úgynevezett purgatóriumban. (KEK 1472).

Egy hasonlattal megvilágítva a következőket mondhatjuk. Amikor az orvos az eltörött kéz részeit összeilleszti, úgy látszik, hogy már minden rendben van. Nyilvánvaló, hogy szükség van még egy hosszú gyógyulási folyamatra is. Az igaz, hogy a bűnbánat szentsége által helyreáll az Istennel való kapcsolatunk, de a bűnbánó ember érzi és tudja, hogy ezzel még nincs minden "elintézve". Meg kell teremnie a bűnbánat méltó gyümölcseit, hogy Istennel való közössége újra egészséges legyen.

A gyónás utáni elégtétel a bűnbánó ember vezeklésének fontosságát emeli ki, a búcsú intézménye pedig arra döbönt rá bennünket, hogy a keresztény ember egy kegyelmi közösség tagja (*communio sanctorum*), és ez a közösség nagylelkűen segít rajtunk (vö. Krisztus és a szentek érdemei által). Ennek alapja Szent Pál kijelentése: "Ha szenved az egyik tag valamennyi együtt szenved vele, és ha tiszteletben van része az egyik tagnak, mindegyik örül vele" (1 Kor 12,26). A keresztény ember tehát nincs magára hagyva megtérése útján. Krisztusban és Krisztus által élete titokzatos kötelékkel kapcsolódik a misztikus test természetfölötti egységében a többi keresztény életéhez. A pápa bulla szerint "a búcsú elnyeréséért imádkozni azt jelenti, hogy belépünk e lelki közösségbe és egészen megnyílunk a többiek felé. Hiszen a lelki életet sem éli senki egyedül önmagának ... Ez a szentek közösségének valósága - a "helyettesítő tevékenység" misztériuma - és az imádságnak mint a Krisztussal és az Ő szentjeivel való egység útjának valósága."⁹ Találón fogalmazza meg ugyanezt a gondolatot már VI Pál pápa is a búcsú intézményét megreformáló konstitúciójában: "amikor ugyanis a hívők búcsút nyernek, megértik, hogy saját erejükből nem lettek volna képesek jóvátenni a bajt, amit bűnükkel magukra és a közösségre hoztak."¹⁰

A búcsú fogalma

Nemcsak a dogmatikák, hanem a konstitúció is először történeti módszerrel világítja meg a búcsú intézményét. A történeti megalapozásban igen jelentős mozzanat volt az Egyház kegyelmi kincstáráról szóló tanítás (*thesaurus ecclesiae*) kidolgozása. Ez a kifejezés a XIII. században jelenik meg. Cher-i Hugo teológusnál olvashatunk róla először 1230-ban. Az Egyház kegyelmi kincstárának gazdagságát Jézus alapozta meg megváltó szenvedésével és halálával, amelynek végtelen értékű érdemeit Egyházára hagyta. Megváltó Istenünk azt is kiérdemelte számunkra, hogy "Őáltala, ő vele és Ő benne" azok is érdemeket szerezhetnek, akik a hit által hozzá csatlakoznak. Az Úr Jézus érdemeihez hozzájárulnak a Boldogságos Szűz és a szentek érdemei, amelyek Krisztus érdemeivel együtt összefolynak mintegy

⁹ Incarnationis Mysterium, 10.p.

¹⁰ Indulgentiarum doctrina, 1967, 9.p.

thesaurus ecclesiae-ben és az Egyház ezeket felajánlhatja Istennek elégtételül tagjainak büntetés-adósságáért.

Az első keresztény századokban maguk a vezeklő bűnösök járultak a hitükért szenvedett hitvallókhoz (*confessorok*), és kérték közbenjárásukat és ajánló levelüket, hogy az Egyház illetékes előljárói erre való tekintettel engedjék el vezeklésük legalább egy részét. Elég hamar kialakult az a meggyőződés, hogy az Egyház közbenjárására Isten az ő érdemeiket is beszámíthatja a vezeklés pótlására.

Már az ősegyházban kialakult az a szokás is, hogy azok, akik az Egyházban lelki hatalmat gyakoroltak (a pápa és püspökök), - hogy feloldozást adjanak a bűnadósság terhétől - éppen erre a lelki hatalomra támaszkodva feloldozást (*absolutio*) adtak a bűnbánat szentségében kirótt penitenciák alól is. A büntetéseket azonban nem engedték el teljes egészében és teljesen ingyen, hanem inkább felcserélték más vezeklő jellegű cselekedetekkel (*commutatio*).

Ilyen egyháztörténeti és teológiai alapokon alakult ki a búcsú intézménye, amelyet így határozhatunk meg: "A búcsú Isten színe előtt a már megbocsátott bűnökért járó, ideig tartó büntetések elengedése részben vagy teljesen, melyeket a katolikus hívő, aki megfelelően felkészült és teljesítette a kiszabott feltételeket, elnyer az Egyház segítségével, amely mint a megváltás szolgálója Krisztus és a szentek elégtételt nyújtó érdemeinek kincstárát hivatalosan kezeli, és abban részesítheti tagjait."¹¹

Az említett történetileg kialakult fogalmak (*thesaurus ecclesiae*, a hitvallók közbenjárása, a feloldozás és a penitencia átváltoztatás joga) megadják a búcsú megértéséhez szükséges elvi szempontokat. De ennek ellenére is fontos kérdés, hogy milyen alapon engedélyezi az Egyház a búcsúkat? A feleletet erre a kérdésre "az oldó-kötő hatalom" (Mt 16,18; Mt 18,18) és a "thesaurus ecclesiae" fogalma adja meg: "Isten Egyszülött Fia ezt a kincstárat rábízta Szent Péterre... valamint az ő utódaira, hogy üdvös módon osszák szét a hívek között." A szétosztás módját a tridenti zsinat a feloldozásban jelölte meg, vagyis olyan ténykedésben, mint maga a szentségi feloldozás, legalábbis az élők számára, mert a holtakért felajánlott búcsúknál csak hatékony közbenjárásról lehet szó (*per modum suffragii*), hiszen a halottakkal kapcsolatban megszűnik az Egyház joghatósága. Az újabb teológusok az élők esetében sem beszélnek *absolutio*-ról, legfeljebb *solutio*-ról, vagy hatékony közbenjárásról, amennyiben nemcsak kirótt vagy ki sem rótt földi penitenciáról van szó, hanem túlvilági büntetésekről is.

A búcsúnyerés tárgyát és mértékét pedig a penitencia átváltoztatás fogalmából érthetjük meg, amit az Egyház a búcsú által elenged: az a büntetés-adósság, amiért a földön vagy a túlvilágon kellene szenvednie a bűnétől már megtisztult embernek. A mai teológusok a büntetéseken kívül ideszámítják a bűnök lényegéből folyó károsodásokat, a bűnös kívánságokat, a bűnre való hajlandóságot, amelyektől meg kell tisztulni, hogy az elnyerjük az örök életet.

Az elengedett büntetés adósság mértékét a teljes vagy részletes búcsú kifejezéssel szoktuk meghatározni. A teljes búcsú az összes ideigtartó büntetések

¹¹ A búcsú kézikönyve, 11.old.

elengedését jelenti; nagy kegyelmet nyújt általa az Egyház a híveknek. Ehhez képest túl kevés az a jócselekedet, és imádság, amit végeznünk kell érte. A régebbi engedmények alapján túl sok volt az alkalom is, amikor teljes búcsút lehetett nyerni. Ez a körülmény a búcsú leértékeléséhez vezetett. Hiszen, ami nagyon gyakori és amiért nagyon kevés áldozatot kell hozni, azt az ember kevésbé méltányolja. Ezért a konstitúció jónak látta a teljes búcsúk számát csökkenteni azáltal, hogy 1 nap csak 1 teljes búcsú nyerhető és egyébként is kevesebb a búcsúnyerési alkalom. Így az elsőáldozás, elsőmise, Jézus szíve ünnepe, Halottak napja, Nagypéntek, lelkigyakorlat, papszentelési évfordulók stb.¹²

A részleges búcsúk esetében megszűntek az időmeghatározások, a napok, a hónapok, az évek, amelyek a régi-ősegyházi nyilvános vezeklésekre utaltak. A *részleges búcsú* nagysága pedig a vezeklő cselekedet belső értékétől függ, amely a búcsú által megkésztetődik. Így akarja az Egyház a híveket a jócselekedetektől nem elvonni, mint egykor Luther képzelte, hanem inkább serkenteni azok buzgó végzésére. A jócselekedetek, amelyekkel részleges búcsút nyerhetünk továbbra is elsősorban imádságok. Így a rózsafüzér, keresztúti ájtatosság, az Úr anyaga, litániák, szentségimádás; de a búcsúk imakönyvében a szentírásolvasás és a szentbeszéd vagy lelkigyakorlaton való részvétel is ott található.¹³

Jelentős újítás, hogy nemcsak imádsággal lehet búcsút nyerni, hanem cselekedetekkel is: kötelességteljesítéssel, az irgalmasság cselekedeteivel és önmegtágadásokkal. Erre vonatkozólag a következőket olvashatjuk¹⁴:

1. Részleges búcsút nyerhet az a hívő, aki élete kötelességeinek teljesítése és terheinek viselése közben alázatos hittel Istenhez emeli lelkét és legalább lélekben elmond egy röpimát,

2. Részleges búcsút nyerhet az a hívő, aki hitétől indítva irgalmas szívvel segít szükségét szenvedő felebarátjának, akár személyes szolgálatával, akár anyagi javakkal.

3. Részleges búcsút nyerhet az a hívő, aki a bűnbánat szellemében önként tartózkodik számára megengedett és kedves dolgoktól.

Konkrét lehetőségek¹⁵

A búcsú fogalma magyar nyelvünkben a búcsújáráshoz, templomok és kegyhelyek látogatásához kapcsolódik. A templomok közül ahol búcsút mégpedig teljes búcsút lehet nyerni a római bazilikák és a plébánia templomok vannak felsorolva, a templomszentelés napján és a Portiunkula ünnepén, illetve vasárnapján.

A búcsúnyerés a hívek cselekedeteihez van kötve és nem tárgyakhoz, illetve helyekhez, de a cselekedetek kapcsolatosak lehetnek bizonyos tárgyakkal és szent helyekkel. Ezt olvassuk például a búcsúk imakönyvében: "Az a hívő, aki bármely

¹² vö. Búcsúk imakönyve, 55-63.

¹³ vö. uo, 63-116.

¹⁴ vö. uo, 48-50.

¹⁵ vö. uo, 39-52.

pap által megáldott kegytárgyat (feszületet, keresztet, olvasót, skapulárét, érmet) áhítatos lélekkel használ részleges búcsút nyer."

Megemlíthetjük még, hogy a teljes búcsú elnyeréséhez nemcsak annak a cselekménynek elvégzése szükséges, ami búcsúval van ellátva, hanem még a következő *három feltétel elvégzése is*: szentgyónás, szentáldozás, imádság a pápa szándékára (1 Miatyánk, 1 Üdvözlég), azonfelül szükséges még, hogy az illető egyáltalán "ne vonzódjék semmi bűnhöz, még bocsánatos bűnhöz sem."

A zsinat utáni rendelkezések ismertetése után, befejezésként megállapíthatjuk, hogy az Egyház nem adta fel, és nem is adhatja fel az isteni kegyelemnek azt az eszközt és ajándékát, amelyet a búcsú jelent, hanem inkább "felkínálja híveinek és óhajtja, hogy úgy szeressék korunkban is, ahogy szerette az elmúlt századok keresztény népe." Hogy azonban ez az óhaj valósággá váljék, az nemcsak a papokon múlik, hanem a hívektől is függ. Ehhez az első lépés az, hogy ismerjék meg mindannyian az Istennel való kiengesztelődésnek ezt a kiváló eszközt, amit a búcsú jelent. Remélhetőleg a szentév különösen jó alkalom lesz arra, hogy a katolikus hívek végre megértsék és értékeljék a búcsú intézményét.

Vigilia 65 (2000/5) 322-328